

Дубасенюк О.А. Концептуальні засади виховної діяльності викладача вищої школи // Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в XXI столітті : міжнар. період. зб. наук. пр. / за заг. ред. В. П. Бабича, Ю. Д. Бойчука, Л. С. Рибалко, О. М. Хвостиченка. Харків : ВННОТ, 2022. Вип. 4. 904 с. С. 78-82. ISSN 2708-4809

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Дубасенюк О.А.

доктор педагогічних наук, професор

Житомирський державний університет імені Івана Франка

м. Житомир, Україна

Анотація. Представлено концепцію виховної діяльності викладача вищої школи, яка відображає три основних підпростори: структурний, прaksiологічний та аксіологічний. Окреслена концепція є основою для вироблення стратегії і тактики організації професійної підготовки майбутніх педагогів, вдосконалення їх виховної майстерності.

Ключові слова: викладач вищої школи, виховна діяльність, системний базис, професіоналізм.

Abstract. The concept of educational activity of a high school teacher is presented, which reflects three main subspaces: structural, praxiological and axiological. The outlined concept is the basis for developing a strategy and tactics for organizing the training of prospective teachers, improving their educational skills.

Key words: high school teacher, educational activity, system basis, professionalism.

Вступ. Комплексний аналіз проблеми професійної виховної діяльності в науковій літературі свідчить про те, що нині виникла необхідність розробки нової теоретико-методологічної концепції в контексті освітніх змін.

Методологічною базою дослідження становлять ідеї, узагальнення і висновки діалектичної теорії пізнання, теорії людської (професійної) діяльності щодо творчого розвитку особистості. У дослідженні використовувалися загальнофілософські положення В. П. Андрущенка, С. У. Гончаренка, І. А. Зязюна, В. Г. Кременя, загальнопедагогічні теорії В. М. Гриньової, С. Г. Карпенчук, Н. В. Кічук, Н. Г. Ничкало, Б. М. Ступарика, Л. О. Хомич; психологічні теорії Г. О. Балла, І. Д. Бега, Г. С. Костюка, С. Д. Максименка, В. В. Рибалка та ін., що містять висновки і положення психологічної науки про розвиток духовно-інтелектуальних якостей; положення педагогічних теорій та відображають тенденції педагогічної освіти і виховання [1-4].

Мета дослідження: обґрунтувати концептуальні засади духовно-інтелектуальної виховної діяльності викладача вищої школи.

Сутнісні характеристики процесу професійного становлення педагога визначаються провідною роллю розвитку особистості у закладах вищої освіти як майбутнього працівника, громадянина незалежної держави [5; 7]. Сучасна методологія пізнання вимагає певної системи координат – «системного базису», що експлікують необхідні і достатні аспекти відображення системного об'єкту, який вивчається [1; 4]. Шуканий базис для дослідження виховної діяльності викладача вищої школи можна уявити у вигляді багатомірного абстрактного простору, що описується, і підпростори якого відображають окреслену діяльність з методологічних позицій. Розглянемо послідовно три головних підпростори виховної діяльності викладача: структурний, процесуальний і аксіологічний. Дослідження визначеної діяльності у контексті практичної діяльності людини – найважливіший методологічний принцип психолого-педагогічної науки, який у літературі тлумачиться як діяльнісний підхід. Ураховуючи особливості виховної діяльності як складової педагогічної діяльності, ми вирізняємо структуру об'єкта, що досліджується сучасними науковцями, розробленої з позиції загальної теорії систем [1]. Окреслена структура включає такі взаємопов'язані компоненти: суб'єкт і об'єкт виховного впливу, предмет їх спільної діяльності, цілі виховання та засоби педагогічної

комунікації. Разом з тим, спираючись на принцип відображення взаємодії і розвитку, зазначимо, що структурні рівні організації будь-якого явища можуть трансформуватися в етапи його розвитку і навпаки. Одночасно враховуємо, що професійна виховна діяльність має кільцеву структуру, кожен з елементів якої знаходиться в різноманітних взаємодіях. Розвиваючи погляди сучасних дослідників виділяємо процесуальні компоненти виховної діяльності: 1) діагностичний; 2) проєктуально-цільовий; 3) організаційний; 4) стимулюючо-спонукальний; 5) контрольо-оцінний, котрі розглядаємо і як етапи означеної діяльності [2; 4; 6]. Стисло охарактеризуємо їх. **Діагностичний етап** містить різні аспекти гностичної діяльності педагога. Він передбачає осмислення цілей, завдань, сутності, специфіки процесу виховання як на основі їх теоретичного бачення, так і врахування об'єктивних чинників, що визначаються соціальною ситуацією у суспільстві. При цьому викладачем аналізуються особливості різних категорій студентської молоді, накопичується виховна інформація про цілі, засоби, зміст роботи зі студентами, оцінюється власна діяльність, її ціннісне спрямування. **Проєктувально-цільовий етап.** Викладач визначає стратегічні цілі виховної діяльності, що виступають як мисленнєве уявлення майбутнього результату (образ – мета – сформована особистість студента. Викладач моделює програми розв'язання стратегічних і тактичних задач, урахуваючи вікові та індивідуальні особливості студентів, зону їх найближчого розвитку, допомагає студентам визначати власні проблеми і проєктувати способи їх досягнення. Відтак, виховна діяльність педагога має випереджувальний характер і тому виступає у двох формах – передбачення і цілепокладання. **Етап організації** передбачає реалізацію виховного замислу викладача у співробітництві зі студентами. Створюється атмосфера психолого-педагогічної підтримки їх творчих починань, переорієнтація особистих цілей на досягнення ефективного результату [2]. На етапі цілездійснення педагог сприяє залученню студентів до різних видів діяльності, дає можливість їм випробувати свої потенційні можливості, розвивати здібності через вирішення їх особистісних і професійних проблем. Педагог навчає студентів

способам аналізу, моделювання, конструювання, організації, спілкування, необхідних їм у процесі власної життєдіяльності і професійної діяльності. Одночасно викладач організує власну діяльність по збагаченню свого професійного досвіду, вдосконаленню особистісних якостей [6]. **Стимулюючо-спонукальний** елемент діяльності. Урахуємо, що виховна діяльність – це передусім спілкувальна діяльність і тому вона ґрунтується на встановленні доцільних, партнерських стосунків взаєморозуміння і взаємоповаги між суб'єктами виховного процесу. Викладач володіє засобами виховуючих ситуацій регулює процес взаємодії студентів з об'єктами спілкування, пізнання, праці; одержує зворотний зв'язок. Накопичується фонд гуманних засобів регулювання задачних ситуацій, що сприяє гармонізації взаємостосунків у студентській групі. **Контрольно-оцінний етап** передбачає оцінку досягнутих результатів, зіставлення їх з вихідною метою. Цей етап охоплює не тільки власну діяльність педагога, але й стосується діяльності студентів, які навчаються навичкам самоконтролю, взаємоконтролю та груповому контролю у процесі освітньо-виховної роботи. Такий підхід сприяє розвитку у студентів рефлексивних здібностей, позитивної ціннісної і пізнавальної мотивації, підвищує інтерес до навчання, праці, спілкування. Дослідження проблеми виховної діяльності викладача має багатоаспектний характер, оскільки виконується в рамках нової інноваційної науки – акмеології, яка вивчає стан зрілості і вищого рівня розвитку індивіда. Зумовлений напрям науки активно розвивається, об'єднав зусилля багатьох вчених (О.В. Вознюк, В.Н. Гладкова, В.О. Огнев'юк, Н.Г. Сидорчук, С.О. Сисоєва, Л.С. Рибалко та ін.) різноманітних людинознавчих дисциплін на вивчення індивідних, особистісних, суб'єктно-діяльнісних характеристик фізично і психічно зрілої людини, на виявлення об'єктивних і суб'єктивних умов, які б дали їй можливість найбільш плідно проявити себе в житті [7, 9]. Усе це в сукупності, а саме, ціннісні орієнтації, відносини, здібності, знання, уміння визначають ядро духовно-інтелектуального розвитку особистості і діяльності викладача, рівень його професіоналізму. Науковці виділяють важливу складову педагогічного

професіоналізму – культурологічну підготовку викладача, що означає сходження з майбутніми фахівцями до висот культури, відтворення її акме-досягнень [6]. Ураховуючи визначені положення, концептуальна модель дослідження включає ще дві підструктури. Перша містить підструктуру, що характеризує професіональні якості особистості (професіоналізм особистості), друга – властивості, які характеризують діяльність вихователя (професіоналізм діяльності). Специфіка педагогічної праці полягає в тому, що вона впливає на розвиток суспільства засобами виконання своїх професійних ролей. Отже, професіоналізм особистості викладача як вихователя включає такі його якості, які стимулюють розвиток його духовно-інтелектуальної сфери.

Висновки. Таким чином, концептуальною основою виховної діяльності викладача вищого навчального закладу є ціннісні орієнтації, відносини, здібності, знання, уміння, що в сукупності визначають, рівень його професіоналізму та компетентності, духовно-інтелектуальної зрілості. У контексті акмеологічного підходу дослідження виховної діяльності викладача вищої школи є перспективним і спрямоване на подальше неперервне самовдосконалення його особистості.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Методологічні характеристики педагогічних досліджень. *Вісник Академії педагогічних наук України*, 1993. № 1. С.11-23.
2. Зязюн І. А. *Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук.-метод. Посібник*. К.: МАУП, 2000. 312 с.
3. Костюк Г. С. *Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості*. К.: Радянська школа. 1989. 608 с.
4. *Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні*: монографія / Нац. акад. пед. наук України ; за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 384 с.
5. Ничкало Н., Лук'янова Л., Хомич Л. *Професійна підготовка вчителя: українські реалії, зарубіжний досвід* : наук.-аналіт. доп. / Нац. акад. пед. наук

України, ШООД імені Івана Зязюна НАПН України; За ред. В. Кременя Київ : Вид-во ТОВ «Юрка Любченка». 2021. 54 с.

6. Рибалко Л.С. *Організаційна культура викладача вищої школи* / Л. С. Рибалко // Наукові записки кафедри педагогіки. 2016. Вип. 39. С. 179-183.

7. Ступарик Б. М. *Національна школа: витоки, становлення: навч.-метод. посібник*. К.: ІЗМН, 1998. 336 с.

Заявка на участь в роботі

III міжнародної науково-практичної конференції

"ДУХОВНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ І НАВЧАННЯ

В ХХІ СТОЛІТТІ"

(17 листопада 2022 року)

1	Прізвище, ім'я, по-батькові (повністю)	Дубасенюк Олександра Антонівна
2	Місце роботи або навчання (повна назва)	Житомирський державний університет імені Івана Франка
3	Посада	Професор кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління,
4	Науковий ступінь	Доктор педагогічних наук
5	Вчене звання	професор
6	Вид та форма участі: доповідь, стаття; участь у якості слухача, он-лайн доповідь, перегляд на YouTube-каналі	Вид – стаття Форма – участь у якості слухача
7	Назва статті (якщо планується)	Концептуальні засади виховної діяльності викладача вищої школи
8	Бажаєте отримати друкований сертифікат учасника конференції? Якщо так, то вказати кількість.	Один примірник
9	Вкажіть поштову адресу для пересилання друкованого збірника та сертифіката або «отримаю особисто»	Житомир, нова пошта 27, Вознюк Олександр Васильович, тел. 096 700 29 03
10	Мобільний телефон	096 733 81 65

11	Контактний e-mail	dubasenyuk@ukr.net;
----	-------------------	---------------------